

Nr 132.

Godkänd av första kammaren den 19 maj 1915.

Godkänd av andra kammaren den 19 maj 1915.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 119 angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk och nr 129 med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, till lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit och till lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker.

(Sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1.)

Till Konungen.

Genom en den 16 april 1915 dagtecknad proposition, nr 119, har Eders Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bifogade utdrag av i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att

»dels godkänna följande bestämmelser angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk:

Mom. 1. Ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, (*jordbrukskassa*) kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel undfå bidrag

Bihang till riksdagens protokoll 1915. 14 saml. 52 häft. (Nr 132.)

utan återbetalningsskyldighet till de årliga förvaltningskostnaderna. Dessa bidrag utgå med två kronor för medlem under vart och ett av de fyra första åren näst efter det, då godkännandet givits, samt med en krona för medlem under vart och ett av följande sex år och beräknas efter det antal medlemmar, som jordbrukskassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft.

Mom. 2. Ekonomisk förening, som utgör sammanslutning för ett eller flera län av jordbrukskassor, (*centralkassa för jordbrukskredit*) kan, sedan den i enlighet med bestämmelser, vilka Kungl. Maj:t meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, av statsmedel erhålla bidrag utan återbetalningsskyldighet dels till organisationskostnader med 2,000 kronor samt dels till de årliga förvaltningskostnaderna med 2,000 kronor under vart av de två första åren näst efter det, då godkännandet givits, med 1,000 kronor under vart av de följande fyra åren och med 500 kronor under vart av ytterligare fyra år.

Mom. 3. Då godkännande meddelas åt centralkassa för jordbrukskredit, skall tillika förordnas ett ombud att å det allmännas vägnar öva tillsyn över centralkassans verksamhet.

Detsamma gäller beträffande jordbrukskassa i län, för vilket centralkassa ännu icke bildats och vunnit godkännande.

Mom. 4. Förenämnda statsbidrag kunna på ansökning utanordnas, förvaltningsbidrag, när revision av nästföregående årets förvaltning och räkenskaper ägt rum samt ansvarsfrihet för samma år beviljats styrelsen, och bidrag till organisationskostnader, så snart godkännandet meddelats.

Mom. 5. Fråga om erhållande av bidrag, som ovan sägs, handläggas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där vederbörande kassas styrelse har sitt säte.

Ansökan därom skall vara åtföljd av:

styrkt avskrift av kassans stadgar samt bevis om behörig registrering och om godkännande från det allmännas sida;

samt, såvitt fråga är om förvaltningsbidrag:

dels styrkta avskrifter av förvaltningsberättelsen och revisionsberättelsen för nästföregående år samt protokoll angående ansvarsfrihet för samma år för styrelsen,

dels ock,

där ansökningen göres av jordbrukskassa, en av dess styrelse på heder och samvete bestyrkt uppgift angående det antal medlemmar kassan under sin verksamhetstid närmast föregående år städse haft jämte sär-

skilt yttrande över ansökningen antingen av det ombud, som, efter ty ovan sägs, må vara förordnat att öva tillsyn över kassans verksamhet, eller av styrelsen för vederbörande centralkassa, därest jordbrukskassan är ansluten till en sådan,

samt, där ansökningen göres av centralkassa för jordbrukskredit, yttrande över ansökningen av det ombud, som, efter ty ovan sägs, skall förordnas för tillsyn över kassans verksamhet.

Efter prövning av ansökningshandlingarna äger Kungl. Maj:ts befallningshavande att av det för ändamålet anvisade statsanslaget ut-
anordna det kassan, enligt vad ovan sägs, tillkommande bidraget.

Mom. 6. De ytterligare föreskrifter i ämnet, som må finnas erforderliga, meddelas av Kungl. Maj:t;

dels å extra stat för år 1916 under nionde huvudtiteln bevilja ett förslagsanslag å 10,000 kronor till statsbidrag åt föreningar för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk;

samt dels medgiva, att för varje centralkassa för jordbrukskredit, som vinner godkännande från det allmännas sida, svenska statens obligationer till värde av 100,000 kronor må från riksgäldskontoret överlämnas till Sveriges riksbank att av denna innehavas såsom en gemensam pant för samtliga centralkassans förbindelser, med rätt för kassans fordringsägare att använda panten till täckande av sina fordringar, i den mån kassans egna tillgångar, de belopp inberäknade, som på grund av medlemmarnas i kassan ansvarighet för dess förbindelser kunna från dem uttaxeras, därtill visa sig otillräckliga, och under villkor: *att* behovet av pantens tillgripande skall styrkas genom intyg av det ombud, som, efter vad ovan sägs, skall förordnas för tillsyn över kassans verksamhet, *att* medgivande till pantens användande skall lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där centralkassans styrelse har sitt säte, därvid tillika skola meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för pantens tillgodogörande och för därigenom influtna medels fördelning mellan fordringsägarna, *att* riksgäldskontoret ofördröjligen underrättas, då dylikt medgivande lämnats, *samt att* obligationerna därvid tillika i första hand hembjudas riksgäldskontoret till inlösen.»

Vidare har Eders Kungl. Maj:t genom en samma dag dagtecknad proposition, nr 129, under åberopande av propositionen bifogade utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

«Förslag

till

**Lag angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911
om bankrörelse.**

Härigenom förordnas, att 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse skall erhålla följande ändrade lydelse:

Förutom Sveriges riksbank må ej annan här i riket driva bankrörelse än

- 1) bankaktiebolag,
- 2) solidariskt bankbolag,
- 3) enskild man eller handelsbolag, i vars firma ingår personnamn.

Med bankrörelse förstås i denna lag sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänneligen begagnas.

Angående emissionsbank, postsparbanken, sparbank, centralkassa för jordbrukskredit och järnkontoret, så ock angående aktiebolag, som uteslutande har till ändamål att idka fastighetsbelåning eller pantlånerörelse, är särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.»

“Förslag

till

Lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit.

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Med centralkassa för jordbrukskredit förstås i denna lag sådan ekonomisk förening, som utgör sammanslutning för ett eller flera län av ekonomiska föreningar med ändamål att var inom sin ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk.

2 §.

Har centralkassa för jordbrukskredit i enlighet med bestämmelser, vilka Konungen meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, må Konungen kunna på villkor, som prövas lämpliga, giva kassan tillstånd att från allmänheten mottaga insättningar å sparkasseräkning, så ock, i den mån särskilda omständigheter föranleda därtill, å viss eller vissa andra bankmässiga räkningar av beskaffenhet att icke medföra skyldighet att vid anfordran återbetala insatt belopp.

3 §.

Har centralkassa, vilken med Konungens tillstånd från allmänheten mottagit insättningar på räkning, som ovan sägs, råkat i konkurstillstånd, skola i avseende å dess konkurs, utöver vad som i allmänhet gäller i fråga om ekonomisk förenings konkurs, de särskilda bestämmelser, som äro meddelade beträffande sparbanks konkurs, äga motsvarande tillämpning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.»

samt

“Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker.

Häri genom förordnas, att 11 § i lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker skall erhålla följande ändrade lydelse:

Sparbank må ej driva inlåningsrörelse under annan form, än i 1 § omförmäles; och äger sparbank därvid icke ikläda sig skyldighet att annorledes än viss tid efter uppsägning återbetala insatta medel, styrelsen dock öppet lämnat att, då sådant utan olägenhet kan ske, medgiva utbetalning utan avvaktan på uppsägningstidens utgång. För fyllande av tillfälligt penningbehov må sparbank upptaga lån och öppna kreditivräkning.

Sparbanks medel må ej såsom lån utlämnas mot annat fordringsbevis än skuldebrev.

Oavsett vad här ovan stadgats skall det dock vara sparbank obetaget att med ekonomisk förening, som har till ändamål att inom viss ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (*jordbrukskassa*) och som i enlighet med bestämmelser, vilka Konungen meddelar, vunnit godkännande från det allmännas sida, träffa avtal om öppnande för kassan av löpande räkning eller kreditivräkning.

Lämnas lån mot borgen eller mot pant av skuldebrev med borgen, skall, där icke gäldenären utfäster sig att inom tre månader återgälda lånet, sparbankens styrelse förbehålla sig rätt att, om den så finner nödigt, uppsäga detsamma till återbetalning inom tre månader. Utöver tio år må icke lån, varom nu är sagt, utestå; skolande å lån av ifrågasvarande beskaffenhet, som utestår längre tid än ett år, avbetalning årligen göras med belopp, som i förhållande till den tid, för vilken lånet beviljats, blivit i skuldebrevet bestämt, där icke styrelsen begagnar sin rätt att uppsäga lånet till inbetalning på en gång. Så länge lånet kvarstår, skall styrelsen årligen underkasta detsamma förnyad prövning.

Vad sålunda är stadgat om den tid, varunder lån mot borgen eller mot pant av skuldebrev med borgen längst må utestå, är icke till-

lämpligt å lån, som emot dylik säkerhet varder av kommun eller samfällighet med Konungens tillstånd upptaget.

Avtal om öppnande av löpande räkning eller kreditvräkning, varom förmåles i tredje stycket, må ej träffas för längre tid än ett år i sänder och skall, därest det jordbrukskassan lämnade godkännandet genom laga kraft ägande beslut återkallats, kunna uppsägas att genast upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1916.»

När riksdagen tagit ställning till frågan om åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk, har riksdagen till en början velat framhålla, att de önskemål, som Eders Kungl. Maj:ts förevarande propositioner avse att tillgodose, äro av en sådan natur, att likartade spörsmål framträtt i alla länder, så snart den jordbrukande befolkningens bredare lager börjat allmänt övergå från enbart naturahushållning till övervägande penninghushållning. Det har då gällt att skaffa jordbrukaren tillgång till driftkapital på förmånliga villkor.

Vad som erfordrats, har i främsta rummet varit tillräckligt billiga penningar och sådana lånevillkor, som lämpa sig för jordbrukets säregna produktions- och avsättningsförhållanden.

Det är helt naturligt, att penninginrättningar, som äro avsedda för skilda näringars tillgodoseende, eller som kanske i främsta rummet inriktat sig på förbindelser med idkare av andra näringar än jordbruket, icke kunna så avpassa sin verksamhet, i vad den gäller utlåning till mindre jordbrukare, att dessas särskilda krav bliva i vederbörlig grad tillgodosedda.

Denna oförenlighet i intressen har länge varit insedd och åtgärder för vinnande av bättre förhållanden för jordbrukets idkare hava i många länder för lång tid sedan vidtagits. Man har därvid funnit, att de bästa resultaten ernåtts genom att utnyttja jordbrukarnas självhjälpsmöjligheter. De lånebehövande jordbrukarna hava sammanslutit sig i föreningar, vilka mot säkerhet av medlemmarnas inbördes solidariska ansvarighet upplånat penningar, som därefter i mån av tillgång utlämnats till medlemmarna såsom driftlån.

Genom en sådan organisation har man vunnit de ovan berörda syftemålen: man har erhållit *billiga* penningar, ty då alla mellanhänder undvikits, har marginalen mellan in- och utlåningsräntan kunnat hållas mycket låg, och man har haft tillfälle att ordna *lånevillkoren* på det för låntagarna bekvämaste sättet, enär inga med deras konkurrerande intressen funnits. Slutligen har man även nått ett annat mål, som visat sig synnerligen betydelsefullt. Därigenom att föreningarna varit små och bestått av jordbrukare med verksamhet inom ett begränsat område, har det varit möjligt att genomföra en mycket effektiv *kontroll* över de utlånade medlens användning, så att dessa verkligen utnyttjats för produktiva ändamål.

Tyskland har med avseende på ordnandet av det mindre jordbrukets driftkredit varit föregångslandet, och de spar- och lånekassor, grundade på delägarnas inbördes ansvarighet och ömsesidiga kontroll, som för cirka 50 år sedan började skapas genom borgmästaren F. W. Raiffeisens initiativ, hava vunnit efterföljd i snart sagt alla Europas länder och vida därutom. I Tyskland finnas för närvarande minst 15,000 »Raiffeisenkassor» med vida över 1 miljon medlemmar och ett rörelsekapital av omkring 2,000 miljoner kronor, och det anses allmänt, att dessa kassor i grunden omskapat villkoren för det mindre jordbruket i detta land. Hela världen över anslås dessa kassors antal till omkring 100,000: i Frankrike, Belgien, Österrike, Italien m. fl. av Västeuropas länder har organisationen nått en betydande utveckling, Irlands jordbruk har genom dessa kassor fått en impuls till ny utveckling, i Ryssland och i Balkanstaterna hava jordbrukarna genom dem väckts till insikt om samverkans betydelse och till och med i Ostindien hava de spelat en ingalunda oviktig roll. Det torde sålunda få anses obestridligt, att de efter Raiffeisen uppkallade penninginrättningarna visat sig under de mest skiftande yttre förhållanden kunna tillgodose jordbrukarnas behov av driftkredit.

Spörjer man sig därefter, på vilka vägar sagda kredit här i riket hitintills täckts, torde svaret ovillkorligen bliva, att förhållandena varit långt ifrån tillfredsställande. De inom jordbruksdepartementet år 1913 tillkallade sakkunniga för föreliggande frågas beredning yttrade om nu förefintliga möjligheter för erhållande av driftkredit för det mindre jordbruket följande, sedan de påpekat, att man bland annat hänvisat på *hypoteksföreningarna* som långgivare. »För de självägande jordbrukare, som ännu ej vid fastighetens övertagande eller till andra ändamål till fullo utnyttjat denna utväg, föreligger ju här alltid en möjlighet att erhålla billiga lån. Vad som annars plägar betraktas som en fördel i

fråga om lån, nämligen lång amorteringstid och fastställd amorteringsplan, blir emellertid här en olägenhet. De lån, som jordbrukaren behöver för driften av sin näring, böra nämligen i allmänhet kunna amorteras på jämförelsevis kort tid. Upptagandet av stående lån för dylika ändamål leder, som erfarenheten lärer såväl från det svenska jordbruket som från andra håll, alltför lätt till ökad skuldsättning, därigenom att låntagaren i känslan av att äga rörliga medel i händerna frestas till utgifter av mindre produktiv art. Här torde även en av anledningarna vara att söka till det svenska jordbrukets allmänt överklagade ökade skuldsättning. Att noggrann skillnad bör upprätthållas mellan fastighetsbelåningen och driftkrediten torde för övrigt numera i alla länder få anses som en fastslagen princip.

De lånemöjligheter, som erbjudas i andra penninginrättningar, *banker och sparbanker*, äro i allmänhet ej billiga. En ännu större olägenhet är emellertid, att genom det allmänt brukliga anlitaandet av denna låneväg skapats en härva av oreglerade inbördes borgens- och växel-förbindelser. Den, som tecknat sig som medansvarig å en annans revers eller växel, fordrar nämligen vanligen en annan gång liknande återtjänst; och så har det från många landets delar kända förhållandet uppkommit, att jordbrukarna i samma bygd snart sagt samtliga häfta för varandra, men 'ej en för alla och alla för en', varigenom risken bleve mindre, utan så, att några få häfta för en, några andra åter för var och en av dessa o. s. v. Råkar någon av grannlaget på obestånd, drager han lätteligen andra med sig; och ett fallissemang kan sålunda få oberäkneliga följder.

Det är emellertid ett känt förhållande, att jordbrukare ofta ej inskränka sig till dessa lånemöjligheter, ja, det är i stora områden av vårt land vanligt, att snart sagt varje lantman häftar i stor, svävande skuld till *ortens affärsmän*. Denna skuld, som, enligt uppgift, i vissa trakter kan motsvara hela årsförbrukningen eller än mera av såväl livsmedel och andra hushållsartiklar som för jordbrukets drift erforderliga förnödenheter, blir av naturliga skäl synnerligen betungande. Köpmannen söker givetvis täcka sina ränteförluster och sin kreditrisk genom högre priser; och fruktan för krav på omedelbar betalning nödgar kunden att nöja sig med den behandling, affärsmannen kan finna med sin fördel förenligt att låta honom undergå. Detta system medför sålunda icke blott en synnerligen dyrbar kredit utan även stora vådor i övrigt för lantmannens självständighet och yrkets framgång.»

Även om det icke kan förnekas, att inom flera landsdelar sparbankerna inlagt stor förtjänst för de mindre jordbrukarnas förseende

med driftkapital, så torde å andra sidan, såsom ovan påpekats, det endast vara en naturlig följd av sparbankernas mera mångsidiga läggning, att desamma icke kunnat till fullo tillgodose jordbrukarnas speciella intressen. Och även om flertalet sparbanker härutinnan gjort sitt bästa, så kvarstår dock alltjämt det i riksdagens skrivelse i ämnet från förra året påpekade förhållandet, att sparbankerna här i landet äro synnerligen ojämnt fördelade inom de olika länen. Även om det sålunda torde vara omöjligt att vinna en effektiv förbättring av jordbrukarnas kreditförhållanden enbart genom att lita till sparbankerna, torde det dock vara av högsta vikt att all den hjälp till frågans lösning, som från detta håll kan vinnas, blir behörigen utnyttjad.

Det torde sålunda få anses väl bestyrkt, såsom också under det förberedande utredningsarbetet oupphörligen framhållits, att en särskild organisation bör omhänderhava fördelningen av de medel, som kunna erhållas för ett rikligare tillgodoseende av det mindre jordbrukets behov av driftkredit, och alla skäl synas tala för att man, såsom i det föreliggande förslaget skett, tillgodogör sig de utländska erfarenheterna, som överallt gå i samma riktning, nämligen därhän, att även på detta område de bästa resultaten nås med tillämpande av sammanslutningsidéen.

Riksdagen anser sig sålunda böra i princip uttala sig för, att åtgärder vidtagas från det allmännas sida för att bringa till stånd särskilda kreditinrättningar med syfte att tillgodose det mindre jordbrukets driftkredit.

Det av Eders Kungl. Maj:t framlagda förslaget avser, att åt ekonomiska föreningar, som hava till ändamål att inom en ort bereda driftkredit åt idkare av mindre jordbruk (*jordbrukskassor*) och deras sammanslutningar (*centralkassor för jordbrukskredit*) och som uppfylla vissa krav i fråga om soliditet, skulle givas godkännande från det allmännas sida. Sålunda godkända kassor skulle beredas särskilda förmåner, nämligen dels ett kontant bidrag till organisations- och förvaltningskostnader, dels garanti från statens sida (endast centralkassor), dels ock vissa rättigheter med avseende på anskaffande av nödigt driftkapital.

Vad först beträffar de organisatoriska detaljerna, så avses i Eders Kungl. Maj:ts proposition, att villkoren för erhållande av godkännande från det allmännas sida skulle fastställas på administrativ väg genom kungörelser, utfärdade av Eders Kungl. Maj:t. Riksdagen finner sig icke böra göra någon erinran häremot, när det här är fråga om en mängd detaljbestämmelser för en ekonomisk verksamhet, som ännu är här i riket alldeles oprövad. Det torde då vara av vikt, att dessa bestämmelser vid förefallande behov

kunna ändras utan den omgång, som blir nödvändig, om desamma fastställas genom en av Konung och riksdag stiftad lag.

Riksdagen har emellertid företagit en granskning av förslagen till kungörelser angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor och av vissa centralkassor för jordbrukskredit och vill som sin åsikt uttala, att de i desamma uppställda villkoren för godkännande i det hela synas betryggande för de blivande föreningarnas soliditet, i den utsträckning denna genom reglementariska bestämmelser kan garanteras. Riksdagen vill därför instämma i det yttrande av motionärerna vid 1914 års senare riksdag, som riksdagen detta år i sin skrivelse till Eders Kungl. Maj:t upptog, nämligen att genom dessa kungörelser (som då förelågo i väsentligen samma skick som för närvarande) kravet på enhetlig och kraftig ledning av rörelsen bleve tillgodosett, att en fullt sakkunnig revision av de lokala föreningarnas förvaltning skulle vinnas ävensom att centralföreningarna bleve både solida och lämpliga mellanhänder mellan de lokala föreningarna och den allmänna penningmarknaden.

Med anledning av Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 119 hava i trenne i andra kammaren väckta motioner, nr 227 av herr Linders, nr 232 av herr Magnusson i Skövde och nr 234 av herr Olsson i Ramsta, hemställts om ändringar beträffande särskilda bestämmelser i kungörelserna.

Herr Linders' och förra delen av herr Magnussons motioner gå därpå ut, att riksdagen som villkor för bifall till Eders Kungl. Maj:ts proposition nr 119 skulle uppställa en viss höjning av gränsen för den högsta medgivna lånerätten. När 1913 års sakkunniga föreslogo, att lånerätten skulle höjas från förut tänkta 50 kronor per hektar till 75 kronor, ansågo de sig samtidigt böra framhålla, att även sistnämnda gräns med avseende på de minsta brukningsdelarna var ganska snäv. Riksdagen vill icke förneka, att beträffande de mycket små och intensivt skötta jordbruken en högsta lånerätt av 75 kronor per hektar synes väl låg för att täcka behovet av driftkredit, men med hänsyn till att denna lånerörelse hos oss ännu är ny och oprövad och då en höjning av lånerätten bland annat måste medföra en höjning av medlemmarnas ansvarighet, finner riksdagen rådligast att i detta avseende Eders Kungl. Maj:ts förslag följes. Därest erfarenheten skulle komma att peka hän på önskvärdheten av att lånerätten ökades, lär emellertid Eders Kungl. Maj:t icke underlåta att vidtaga mot behovet och kapitaltillgången svarande ändringar.

Den andra av herr Magnusson föreslagna ändringen berör de

ändamål, för vilkas tillgodoseende lån skulle få utlämnas av kassorna och innebär närmare bestämt, att med kassornas medel skulle få understödjas icke blott byggandet av smärre ekonomibyggnader utan av ekonomibyggnader i allmänhet.

Den av herr Magnusson önskade formuleringen återfinnes i det av sakkunnige år 1911 avgivna förslaget i frågan, men invändes här emot i motiveringen till 1913 års departementsförslag, att behovet av medel för utförandet av större arbeten av detta slag torde, i de fall där kredit därför måste anlitas, böra tillgodoses genom realkredit. Riksdagen delar denna uppfattning, och yttermera torde böra framhållas, att det ej alls är önskvärt, att jordbrukskassornas medel i för hög grad bindas i lån på längre tid. Av dessa skäl anser sig riksdagen böra även i denna del avslå herr Magnussons motion.

Herr Olsson i Ramsta slutligen framhåller önskvärdheten av att rätt till inlåningsrörelse medgives kassa redan när dess insatskapital stigit till 500 kronor i stället för till 1,000 kronor, såsom Eders Kungl. Maj:ts förslag innebär. Häremot torde böra framhållas å ena sidan, att sedan en jordbrukskassa vunnit anslutning till centralkassa intet hindrar densamma att såsom centralkassans filial uppsamla sparkassemedel, huru litet dess insatskapital än månde vara, å den andra sidan, att medgivandet av rätt för jordbrukskassa att bedriva självständig inlåningsrörelse, även om dess insatskapital endast uppgår till 500 kronor, torde medföra vissa mindre önskvärda konsekvenser med avseende på lagstiftningen om ekonomiska föreningars i allmänhet rätt till inlåning på bankmässig räkning. Riksdagen har på grund härav funnit sig böra avslå även denna motion.

Med avseende på kreditföreningsverksamhetens organisation vill riksdagen ytterligare anföra följande.

För att rörelsen redan från början måtte erhålla nödig enhetlighet och ledning, torde det vara synnerligen önskvärt, att genom Eders Kungl. Maj:ts försorg för såväl lokala jordbrukskassor som centralkassor utarbetas och tillhandahållas mönsterstadgar ävensom bokföringsformulär och för rörelsen nödvändiga reglementen, handledningar, blanketter o. d.

Riksdagen övergår härefter till de i propositionerna framställda förslag, som krävt riksdagens beslut.

Med avseende först på de i propositionen nr 119 föreslagna bidragen till lokala och centrala kassor har riksdagen med instämmande i den av departementschefen förebragta motiveringen bifallit desamma. Särskilt vill riksdagen härvid instämma i vad departementschefen yttrat, att det är av vikt att en verksamhet av här förevarande art så anläggas,

att den så snart som möjligt är i stånd att reda sig utan främmande understöd.

Ävenså har riksdagen bifallit förslaget om garanti från statens sida för centralkassornas förbindelser i form av statsobligationer, som till ett värde av 100,000 kronor för varje centralkassa skulle deponeras i riksbanken. Att detta skall i betydlig grad stärka centralkassornas ställning och öka deras soliditet är uppenbart.

Det återstår därefter för riksdagen att yttra sig över det föreslagna sättet för anskaffande av driftkapital. Med avseende härå yttrade 1914 års senare riksdag i sin skrivelse bland annat följande:

»Vidkommande härefter den viktigaste delen av frågan, eller på vilket sätt medel lämpligen bör anskaffas för beredande av lån åt för- eningsmedlemmarna, hava naturligen ganska olika meningar gjort sig gällande. Enligt vad den i motionerna intagna redogörelsen utvisar, föreligga i detta avseende tre olika system, nämligen statslån, anlåtande av befintliga penninginrättningar, i främsta rummet sparbankerna, samt slutligen inlåning direkt från allmänheten, i samband varmed dock även andra särskilda utvägar skulle anlitas, nämligen växeldiskontering på kort tid i riksbanken och försträckningar ur en statslånefond.

Vad det först angivna systemet angår eller att staten skulle träda emellan genom beviljande av lån, synes den verkställda utredningen giva vid handen, att ensamt denna utväg icke lämpligen kan eller bör komma i fråga.

Beträffande härefter förslaget att för ändamålet anlita redan befintliga penninginrättningar, har denna utväg förordats av 1910 års sakkunniga. Detta system har även kommit till användning i åtskilliga främmande länder. Det synes emellertid vara ovisst, huruvida en verkligt tillfredsställande lösning härigenom står att vinna. Motionärerna framhålla i sådant avseende, att verksamheten icke nått någon egentlig omfattning annat än på sådana håll, där vederbörande bankinstitut eller dess ledare visat intresse för saken. Enligt riksdagens mening är det ock uppenbart, att förhållandena härvidlag måste komma att ställa sig mycket olika på olika orter. Vad särskilt våra sparbanker angår, läser det icke kunna förnekas, att dessa redan nu, i den mån sådant låtit sig göra, på mångahanda sätt bisprungit jordbrukarna, men det är också helt naturligt, att detta icke kunnat ske i önskvärd omfattning och att varjehanda svårigheter härvidlag gjort sig gällande. Det må för övrigt erinras, att sparbankerna här i landet äro synnerligen ojämnt fördelade inom de olika länen. Om det därför under sådana förhållanden ej synes

möjligt att ensamt på denna väg nå målet, lärer man dock för frågans lösning kunna räkna på möjligheten av samarbete med sparbankerna.

1913 års sakkunniga hava emellertid tänkt sig en annan utväg, nämligen den, att rätt till inlåning från allmänheten skulle medgivas centralföreningarna. Tanken härpå härleder sig naturligen från den rätt till dylik inlåning, som genom 1911 års banklag medgavs kooperativa föreningar, såvitt det gällde inlåning från egna medlemmar. Om det också icke kan förnekas, att en dylik åtgärd eller medgivandet av inlåningsrätt från allmänheten, såsom ock av motionärerna med styrka framhålles, vore ägnat att väsentligt bidraga till frågans lösning, torde emellertid vissa invändningar kunna göras mot den sålunda föreslagna utvägen.

Till en början synes den möjligheten icke vara utesluten, att ett medgivande av ifrågasatt art måhända skulle framkalla liknande anspråk från andra korporationer med till äventyrs lika behjärtansvärt syfte. Frånsett sålunda frågans rent principiella innebörd och de betänkligheter, som i sådant avseende kunna resas mot förslaget, hava även andra invändningar framkommit. Härvid må först erinras, hurusom den ifrågasatta inlåningsrätten möjligen skulle kunna medföra en för våra sparbanker ogynnsam konkurrens jämte därmed sammanhängande höjning av ränteföten. Det torde dock kunna ifrågasättas, om en dylik invändning kan tillmätas någon egentlig betydelse. Ty, såsom motionärerna erinra, det lärer väl endast komma att gälla belopp, vilka i förhållande till de högst avsevärda behållningar, som innestå i sparbankerna, måste anses vara mycket obetydliga. Vidare är att märka, att jämlikt de sakkunnigas förslag erforderliga medel jämväl skulle erhållas från andra håll, nämligen dels genom särskilt medgiven växeldiskontering i riksbanken, varigenom i främsta rummet den kortare krediten bleve tillgodosedd, dels ock genom försträckningar ur en statslånefond.

Skulle det ur här ovan angivna synpunkter icke möta några betänkligheter att biträda förslaget om inlåningsrätt från allmänheten, framträder emellertid med särskild styrka frågan, huruvida centralföreningarna enligt förslaget erhållit en sådan organisation, att de obetingat kunna vinna allmänhetens förtroende. Detta är nämligen en nödvändig förutsättning för att förslaget må kunna realiseras.

Enligt riksdagens mening synes det härvidlag vara nödigt, att centralföreningarna underkastas bestämmelser, i trygghetsavseende full jämförliga med dem, som gälla för sparbankerna. Om så icke blir fallet, komma nämligen ett slags mindervärdiga sparkassor att tillskapas, vilket vore till skada icke blott för dem själva, utan även för sparbankerna.

Genom en fullt betryggande organisation skulle å andra sidan möjlighet beredas för uppkomsten av ett slags jordbrukssparbanker. Det kapital, som i sådant fall uppkomme genom inlåning, skulle då uteslutande avses till förlagslån. Härigenom skulle ock tillfälle beredas för allmänheten att insätta sina besparingar även å orter, där sådan möjlighet nu saknas på nära håll.

Skärskådar man förslaget ur den här ovan angivna synpunkten, synes man böra medgiva, att de särskilda anordningar, som i nyssnämnda avseende föreslagits, i det stora hela torde få anses vara tillfredsställande.»

I detta uttalande finner sig riksdagen nu kunna i allt väsentligt instämma. Särskilt vill riksdagen ytterligare betona, att den påföljd, som befarats av att centralkassorna medgäves rätt till inlåning från allmänheten och att sålunda en ny konkurrent på penningmarknaden tillkomme, nämligen en stegring av inlåningsräntan och därmed även av utlåningsräntan näppeligen håller streck i verkligheten. Det ligger nämligen i sakens natur, att där konkurrerande penninginrättningar finnas, dessa framför allt måste söka vinna och utöka sin kundkrets genom att ställa sin utlåning så fördelaktig som möjligt för de lånesökande. Bidrager vidare konkurrensen att hålla inlåningsräntan uppe, synes följderna endast kunna bli att marginalen mellan in- och utlåningsräntan minskas. Bestyrkande för denna uppfattning är att, såsom sparbanksstatistiken utvisar, utlåningsräntan plägar vara lägst i de landsdelar, där konkurrensen mellan olika penninginrättningar är störst och högst i de norrländska länen, där antalet penninginrättningar är relativt litet, uuder det att inlåningsräntans höjd ej företer motsvarande växlingar.

Riksdagen har sålunda på förebragta skäl bifallit den föreslagna ändringen av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse ävensom förslaget till lag innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit i den formulering desamma i propositionen nr 129 erhållit. Den utvidgning av rätten till inlåning till även andra bankmässiga räkningar än sparkasseräkning, dock icke åvistaräkningar, som det enligt förslaget skulle tillkomma Eders Kungl. Maj:t att, där särskilda skäl föreligga, medgiva godkända centralkassor, synes nämligen riksdagen endast innebära en förbättring gentemot 1913 års sakkunnigas förslag. Att centralkassa, vilken med Eders Kungl. Maj:ts tillstånd från allmänheten mottagit insättningar, för den händelse den blir försatt i konkurs, bör jämnställas med sparbank och sålunda ett allmänt ombud utses att bevaka insättarnas intressen, torde med hänsyn till centralkassornas jämnställande i övrigt med sparbanker få anses som en naturlig konsekvens.

Av instämmandet med uttalandena i förra årets riksdagsskrivelse följer, att riksdagen fäster stor vikt vid, att all möjlig samverkan med sparbankerna eftersträvas. Den i detta syfte av Eders Kungl. Maj:t föreslagna ändringen i 11 § av lagen den 29 juli 1892 angående sparbanker synes härtill bereda de bästa möjligheter, varför riksdagen bifallit densamma.

Att det under nuvarande situation syntts olämpligt att föreslå upplägandet av en ny statslånefond, är självfallet. Den ersättning, som kunnat erbjudas centralkassorna utom garanti i form av statsobligationer, nämligen viss rätt till upplåning av medel från postsparbanken ävensom utsikt till motsvarande rätt i fråga om pensionsfondens medel, torde, enligt de av styrelsen för postsparbanken och av pensionsstyrelsen avgivna yttranden, åtminstone sedan lugnare förhållanden åter inträtt, kunna erbjuda ett ej obetydligt tillskott till centralkassornas rörelsekapital.

Riksdagen får slutligen som sin åsikt anföra, att det synes riksdagen sannolikt, att det i Eders Kungl. Maj:ts propositioner innefattade systemet för medelanskaffning skall visa sig tillfyllestgörande, men då förhållandena inom landets olika delar äro i hög grad växlande, torde det också få anses av största vikt, att alla möjligheter för anskaffande av driftkapital hållas öppna.

Riksdagen får alltså anmäla, att riksdagen bifallit Eders Kungl. Maj:ts förevarande propositioner nr 119 och 129.

Stockholm den 19 maj 1915.

Med undersätlig vördnad.